

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ, СПОРТИВНОЇ МЕДИЦИНИ ТА АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Василь Кляпчук, Ганна Тумілович

Запорізький національний технічний університет,
Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Аннотація

Актуальность работы обусловлена тем, что в Украине была очевидной потребность дальнейшего совершенствования службы лечебной физической культуры. При этом обратили внимание на физическую реабилитацию как составную часть медицинской реабилитации. Привлекала более расширенная сфера деятельности специалистов по физической реабилитации, то есть – содержания профессиональных заданий и типов услуг, какие они могут оказывать.

Показано, что в Украине физическая реабилитация как специальность научных работников получила признание в области наук по физическому воспитанию и спорту, где проходит активная подготовка кадров. Отдельная специальность «Физическая реабилитация» в практике здравоохранения фактически отсутствует, поскольку в штатных расписаниях лечебно-профилактических учреждений не существуют соответствующие должности.

Ключевые слова: физическая реабилитация, научная специальность, практическая специальность, здравоохранение

Annotation

The topicality of this work is specified by the fact that there was an obvious need of further improvement of therapeutic physical training in Ukraine. Herein we paid our attention to physical rehabilitation as a component of medical rehabilitation as well as a more broadened field of specialists in physical rehabilitation, i.e. the contents of professional tasks and service types which they can render.

It has been shown that physical rehabilitation as a scientific speciality merited acknowledgement in the field of physical training and sports sciences where an active training of personnel is being held. A separate profession such as «Physical rehabilitation» in the practice of health protection indeed doesn't exist, since there is not such an appropriate position in the personnel arrangements of the medioprophyllactic establishments.

Key words: physical rehabilitation, scientific speciality, profession, health profession.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Швидкий розвиток фізичної реабілітації (ФР) в нашій державі як самостійної освітньо-професійної галузі актуалізував проблему формування та розвитку понятійного апарату цієї спеціальності. Згідно з визначенням українсько-латинсько-англійського медичного тлумачного словника, реабілітація – це «комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених функцій організму й працездатності хворих та інвалідів». Всесвітня організація охорони здоров'я тлумачить термін «реабілітація» як процес цілеспрямований і обмежений у часі [2].

Автор підручнику «Фізична реабілітація» В.М. Мухін визначає термін «ФР» як «застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих і інвалідів» [8].

Т.Ю. Круцевич, визначаючи ФР, як «комплекс заходів, скерований на відновлення втраченої або послабленої функції після захворювання або травми» [5].

А.С. Вовканич вважає, що фахівці з ФР повинні готуватись як «педагоги у сфері відновлення чи переробки рухової діяльності і неповносправних осіб» [1].

Питання сфери діяльності фахівця з фізичної реабілітації в сучасній фаховій науково-методичній літературі є висвітлення лише частково у поодиноких працях (сфера діяльності – визначення завдань професійної діяльності фахівця та опис типів послуг, які він може надавати)

Зокрема, Мухін В.М. зазначає, що фізичний реабілітолог займається розробкою методик застосування фізичних вправ, а також плануванням і виконанням програм функціонального відновлення [2, 8].

Залишається відкритим питання розподілу повноважень фізичного реабілітолога та лікаря. На думку В.М. Мухіна ФР є невід'ємною частиною медичної і повинна призначатися лікарем [8]. В.Г. Савченко та В.В. Клапчук зауважують, що ФР здійснюється не лише в рамках медичної [9]. Інші вчені також не схильні протиставляти ФР і медикаментозно-фармакологічне лікування та вважають, що робота таких фахівців повинна плануватися в партнерстві з лікарями і тільки така спільна діяльність дозволить значно покращити рівень здоров'я нації [2].

Мета дослідження – на основі аналізу і узагальнення науково-методичної літератури та практичного досвіду дослідити і оцінити сучасний стан фізичної реабілітації в Україні як спеціальності наукових працівників і окремого фаху у практиці охорони здоров'я.

Результати досліджень та їх обговорення. Відомо, що ще у 1929 році у колишньому СРСР у наукову літературу і практику увійшов термін «лікувальна фізична культура» (ЛФК), замінивши такі вузькобіологічні терміни, як «мототерапія», «кінезитерапія», «ерготерапія», «міокінезотерапія», «лікарська гімнастика» [8]. У подальшому він набув статусу державного. Як самостійний засіб фізичної реабілітації (ФР)

ЛФК переважно була визнана у соціалістичних країнах і залишилась у тих з них, що відрізнялись високим рівнем наукової та методологічної бази. Там вона досліджена значно краще і виділяється як окремий лікарський фах [3].

З розвитком реабілітаційного напрямку в охороні здоров'я, починаючи з 1981 року на базі кабінетів (відділень) ЛФК, масажу, механотерапії, фізіотерапії, голкорексфлексотерапії, мануальної терапії та інших, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я СРСР почали організовувати відділення відновного лікування [6]. Це відбувалось і в Україні. Але узагальнення накопиченого досвіду, проведене майже через 20 років, показало, що в областях України така реорганізація мало де вдалася [7].

На відміну від зазначеного, у Росії в середині 90-х років сформовано самостійний напрям медичної науки і практичної охорони здоров'я – «відновлювальна медицина». Вона об'єднує охорону здоров'я здорових і вторинну профілактику, що здійснюється засобами санології і медичної реабілітації.

Оскільки потреба подальшого вдосконалення служби ЛФК в Україні була очевидною, звернули увагу на ФР як складову частину медичної реабілітації. Вона добре зарекомендувала себе за кордоном як окрема галузь наукових знань і уже мала достатньо міцну наукову і методологічну базу. Перед усім, приваблювала більш розширена (у порівнянні з ЛФК) сфера діяльності фахівців з ФР, тобто – змісту професійних завдань та типів послуг, які вони можуть надавати [8].

Перші кроки до формування ФР як самостійної освітньо-професійної галузі в Україні почав здійснювати Львівський державний інститут фізичної культури, де з 1994 року розпочалась співпраця із Канадським агентством міжнародного розвитку та трьо-

ма університетами Канади [4]. У 1994 році в Українському державному університеті фізичного виховання і спорту, а згодом – в інших фізкультурних інститутах України - кафедри ЛФК і лікарського контролю реорганізуються у кафедри ФР і спортивної медицини. Потім це відбулося і у вищих медичних закладах освіти [3, 8].

Після цього у відповідності до Української стандартної класифікації професій, яка розроблена Міністерством праці України на основі Міжнародної стандартної класифікації професій, а також до Міжнародної стандартної класифікації освіти, на вищі фізкультурні навчальні заклади була покладена підготовка спеціалістів з ФР. Вони мали відповідний досвід, оскільки раніше готували методистів ЛФК, яким дозволялось працювати у закладах охорони здоров'я [1, 8].

Важливо, що 5 років тому спеціалістів у сфері фізичної культури і спорту випускали 73 вищі навчальні заклади України, а у 2011 році їх стало 114 з ліцензійним обсягом близько 36000 випускників щорічно. Зрозуміло, що фізичних реабілітологів на належному рівні можуть випускати лише вищі фізкультурні навчальні заклади, чи ті, що мають факультет фізичного виховання. У 2008 році таких в Україні було 29 [10].

В останні роки до підготовки фізичних реабілітологів почали проявляти інтерес і у вищих медичних навчальних закладах. Так, у 2012 році вперше в Україні здійснено набір на навчання у Тернопільському державному медичному університеті ім. І.Я. Горбачевського.

Виходячи з цього, позитивним для науки та практики було розпочато у 2000 році у Національному університеті фізичного виховання і спорту України, а в подальшому і в інших навчальних закладах, підготовка магістрів з ФР і науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та докторантуру. У

Києві, Львові та Харкові було відкрито спеціалізовані вчені ради із захисту дисертації з цієї спеціальності в галузі наук з фізичного виховання і спорту. Проте серед захищених дисертацій лише три докторські (Соколова Н.І., Лазарева О.Б., Макарова Е.В.). Незабаром планується захист дисертаційної роботи Михайлової Н.Є.

Для практики ФР суттєвим є те, що відповідно до наказу МОЗ України №412 від 25.07.2008 р. на посаду інструктора з ЛФК і медичної сестри з масажу також можуть призначатись фахівці, які мають вищу фізкультурну освіту. Ці фахівці вважаються такими, що мають спеціальну підготовку з ЛФК та масажу. Проте до штатних розписів лікувально-профілактичних закладів МОЗ України не внесено посади спеціалістів з ФР.

На окрему увагу заслуговує наступне. За даними Міністерства освіти і науки за 7 років в Україні на уроках фізкультури померло 14 школярів [11]. Відомі і випадки раптової смерті у спорті [10]. В оздоровчій фізичній культурі, самодіяльному масовому спорті та у спорті вищих досягнень спортсменам збірних команд України, які приймають участь у чемпіонатах Європи, Світу і Олімпійських іграх, також необхідно забезпечити профілактику травм і захворювань, а у випадках їх виникнення – ФР.

Висновки

Фізична реабілітація як спеціальність наукових працівників в Україні отримала визнання в галузі наук з фізичного виховання і спорту, де відбувається активна підготовка наукових кадрів.

Література:

1. Вовканич А.С. Програма підготовки спеціалістів-реабілітологів / А.С. Вовканич, В.М. Троч, Г.В. Тупайло // Інвалід і суспільство : проблеми інтеграції : зб. теорет. та метод. матеріалів для працівників соц. служб для молоді. – К., 1995. – С. 33–38.
2. Герцик А.М. До питання тлумачення основних термінів галузі фізичної реабілітації / А.М. Герцик // Бюлетень Української асоціації фахівців фізичної реабілітації. – 2009. – №1. – С.1-3.
3. Клапчук В.В. Фізична реабілітація в Україні : актуальні проблеми сьогодення / В.В. Клапчук // Актуальні проблеми валеології та реабілітації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Сімферополь, 2013. – С. 48–51.
4. Кобелев С.Ю. Історія розвитку Української Асоціації фахівців фізичної реабілітації / С.Ю. Кобелев // Бюлетень Української асоціації фахівців фізичної реабілітації. – 2009. – №1. – С.3-5.
5. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания

/ под ред. Т.Ю. Круцевич. – К. : Олимпийская литература, 2003. – Т. 1. – 423 с.

6. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / [Клапчук В.В., Дзяк Г. В., Мурахов І.В. та ін.] ; за ред. В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. – К. : Здоров'я, 1995. – 312 с.
7. Лобода М. В. Состояние и перспективы развития медицинской реабилитации в Украине в современных социально-экономических условиях / М. В. Лобода, В. Ф. Москаленко, К. Д. Бабов // Медична реабілітація, курортологія, фізіотерапія. – 2000. – №1 (21). – С.3–6.
8. Мухін В.М. Фізична реабілітація / В.М. Мухін. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 488 с.
9. Савченко В.Г. Фізична реабілітація : питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах освіти та їх правового статусу в Україні / В.Г. Савченко, В.В. Клапчук // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2003. – № 3–4. – С. 87–90.
10. Спортивна медицина, лікувальна фізкультура та валеологія – 2012: XVI міжнародна науково-практична конференція, 17–19.05.2012 р. – Одеса : медуніверситет, 2012. – С.41-42.
11. Спортивная медицина, здоровье и физическая культура : материалы II Всерос. научно-практической конференции, 16-18.06.2011 г. – Сочи, 2011. – С.163–165.

